

29.6.2006

Dnro 2716/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

AJONEUVON PYSÄYTTÄMINEN

1

KANTELU

Kantelija arvosteli asiamiehensä laatimassa kantelukirjoituksessa Lahden kihlakunnan poliisiviranomaisten menettelyä ajoneuvonsa pysäyttämistilanteessa. Kantelija kertoi poliisin tehneen hänelle henkilöntarkastuksen sekä suorittaneen kotietsinnän hänen autoonsa. Hän kertoo, että poliisi oli ilmoittanut perusteeksi toimenpiteelleen aseiden etsinnän "seudulla tapahtuneiden ravintola-ammuskelujen johdosta".

Kantelija kyseenalaistaa poliisin suorittaman toimenpiteen lainmukaisuuden. Poliisilla ei kantelukirjoituksessa esitetyn näkemyksen mukaan ollut perusteita pakkokeinolain mukaiseen kotietsintään eikä asiassa tarkastuksen luonne huomioon ottaen voinut olla myöskään kysymys tavanomaisesta liikennevalvonnallisesta toimenpiteestä.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat

Saadun selvityksen mukaan Lahden kihlakunnan poliisilaitos suoritti apulaispoliisipäällikön antamasta määräyksestä 2.–4.9.2005 tehostettua rikollisiin moottoripyöräjengeihin ja X-nimiseen jengiin kohdistuvaa valvontaa. Toiminnan yleisjohtajana oli komisario.

Tapahtumailtana 2.9.2005 n. klo 23.00 aikaan poliisipartiossa olleet ylikonstaapeli ja vanhempi konstaapeli olivat tunnistaneet kantelijan käyttämäksi tiedetyn ajoneuvon Lahden keskustassa. Komisario oli määrännyt ylikonstaapelin johtaman poliisipartion pysäyttämään kyseisen ajoneuvon ja tarkastamaan sisällä olevien henkilöllisyyden ja auton mahdollisten aseiden löytymiseksi.

Selvityksestä ilmenee edelleen mm., että poliisin tietojen mukaan kyseisenä viikonloppuna vankilasta poistumisluvan saanut vankeusvanki (kantelija) oli

tiettävästi ollut läheisesti tekemisissä jengi X:n ja siihen kuuluvien henkilöiden kanssa. Poliisin tiedossa oli edelleen, että jengi X:n sekä moottoripyöräjengi Y:n välillä vallitsi "jengisota", joka oli kärjistynyt tammikuussa vuonna 2000 Lahdessa tapahtuneeseen ampumavälikohtaukseen sekä sitä seuranneeseen kostoiskuun heinäkuussa vuonna 2005 Helsingissä. Elokuun lopulla vuonna 2005 jengi Y järjesti Helsingissä juhlan, johon kutsuttiin eri puolilta maailmaa samaan järjestöön kuuluvia henkilöitä. Suomessa oli elo-syyskuun vaihteessa useita kymmeniä ulkomaalaisia jengi Y:n jäseniä kotimaisten lisäksi. Poliisin saamien tiedustelutietojen mukaan X:n suorittaman Y:hyn kohdistuvan kostoiskun todennäköisyys oli suuri. Varsin todennäköisinä kostoiskun suorittajina pidettiin jengi X:ään läheisesti liittyviä henkilöitä ja ns. kokelasjäseniä.

Ottaen huomioon em. tietojen lisäksi poliisin tiedossa oleva kantelijan läheinen suhde jengi X:ään sekä hänen rikollinen entisyytensä, poliisi oli päättänyt pysäyttämään kantelijan kuljettaman ajoneuvon sekä selvittämään hänen kyydissään olleen henkilön henkilöllisyyden sekä sen, oliko hänen autossaan mahdollisia ampuma-aseita.

Ylikonstaapeli kertoo poliisin toimenpiteen suorittamistavasta mm. seuraavasti: *"Kantelija tuli ajoneuvon ulkopuolelle, missä vanhempi konstaapeli suoritti turvallisuustarkastuksen. Itse tutkin ajoneuvon sisätilat. Pyydettyäessä kantelija aukaisi ajoneuvon tavaratilan, joka myös tutkittiin. Ajoneuvossa oli kantelijan [sekä tämän seurassa olleen henkilön] henkilökohtaisia tavaroita ja elintarvikkeita. Tarkastukset sujuivat hyvässä yhteisymmärryksessä kestäen korkeintaan 15 minuuttia. Koska autosta eikä kantelijan hallusta löytynyt mitään laitonta, annoimme heidän jatkaa matkaa".* Vanhempi konstaapeli kertoo pyytäneensä kantelijaa esittämään ajokortin ja rekisteriotteen, jonka jälkeen vanhempi konstaapeli oli suorittanut kantelijalle turvallisuustarkastuksen.

Poliisin suorittamasta toimenpiteestä laadittiin Lahden kihlakunnan poliisilaitoksella tapahtumien kulkua kuvaava ilmoitus, jossa asianimikkeenä on "muu tutkinta, poliisilakiperusteinen tarkistus".

3.2

Arviointia

Kanteluaineiston perusteella on todettavissa, että kantelijan ja poliisin näkemykset kantelijalle suoritettujen toimenpiteiden oikeudellisen luonteen osalta poikkeavat toisistaan; kantelija on katsonut, että poliisi suoritti hänelle henkilöntarkastuksen, poliisi sen sijaan katsoo suorittaneensa turvallisuustarkastuksen. Edelleen kantelija katsoo, että poliisi suoritti hänen autoonsa rikosperusteisen kotietsinnän, mutta poliisin näkemyksen mukaan toimenpide suoritettiin poliisilakiperusteisesti vaarallisen teon ja tapahtuman estämiseksi.

Katson tarkoituksenmukaisimmaksi seuraavassa arvioida tapahtumaa eri osapuolten näkemyksistä välittyvän kysymyksenasettelun valossa. Lopuksi arvioin, oliko poliisilla ylipäätään toimivaltaa ryhtyä kyseisiin toimenpiteisiin.

3.2.1

Henkilöntarkastus vai turvallisuustarkastus?

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus mm. henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, johon ei saman pykälän 3 momentin mukaan saa puuttua ilman laissa säädettyä perustetta.

Henkilöön kohdistuvasta etsinnästä säädetään pakkokeinolain 5 luvussa. Kyseisen luvun 9 §:n mukaan henkilöön kohdistuva etsintä voi olla *henkilöntarkastus* sen tutkimiseksi, mitä tarkastettavalla on vaatteissaan tai muutoin yllään, taikka *henkilönkatsastus*, joka käsittää katsastettavan ruumiin tarkastamisen, verinäytteen ottamisen tai muun ruumiiseen kohdistuvan tutkimuksen.

Poliisin suorittaman *henkilöntarkastuksen* edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 5 luvun 10 §:ssä. Sen mukaan sille, jota on syytä epäillä

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta,
 - 2) lievistä pahoinpitelyistä,
 - 3) näpistyksestä, lievästä kavalluksesta, lievästä luvattomasta käytöstä, lievästä moottorikulkuneuvon käyttövarkaudesta, murtovälineen hallussapidosta,
 - 4) lievästä vahingonteosta tai
 - 5) lievästä petoksesta,
- saadaan tehdä henkilöntarkastus takavarikoitavan taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Poliisin suorittamasta *turvallisuustarkastuksesta* säädetään poliisilaissa. Poliisilain 22 §:n 1 momentin mukaan poliisimiehellä on oikeus kiinniottamisen, pidättämisen, vangitsemisen, säilöön ottamisen ja henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvan virka-aputoimen yhteydessä tarkastaa henkilö ja hänen mukanaan olevat tavarat sen varmistamiseksi, ettei tällä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voi vaarantaa säilyttämisen taikka aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille.

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella vaikuttaa siltä, ettei kysymyksessä ole voinut olla pakkokeinolain 5 luvun 10 §:ssä säädetty henkilöntarkastus, koska kantelijaan ei nyt ollut kohdistunut mainitun lainkohdan edellyttämää rikosepäilyä. Sen sijaan katson voivani yhtyä poliisilaitoksen lausunnossa esitettyyn käsitykseen siitä, että poliisi oli tehnyt nimenomaan poliisilain 22 §:n 1 momentissa tarkoitetun turvallisuustarkastuksen ennen muuta poliisin työturvallisuuden lisäämiseksi ja sen varmistamiseksi ettei henkilöllä ole hallussaan esineitä tai aineita, joilla hän voisi aiheuttaa vaaraa itselleen tai muille. Poliisi ei kuitenkaan saa suorittaa turvallisuustarkastusta kenelle tahansa henkilölle, jonka kanssa poliisi asioi esimerkiksi pelkästään työturvallisuuteen vedoten – turvallisuustarkastus on mahdollinen vain lain nimenomaisesti mainitsemisissa tilanteissa.

Poliisilain 22 §:n 1 momentin sanamuodon perusteella turvallisuustarkastuksen tekemiseen poliisilla on edellä tarkoitettulla perusteella oikeus vain vapauteen kohdistuvien poliisitoimenpiteiden yhteydessä. Tältä osin Etelä-Suomen lääninhallituksen poliisiosaston lausunnossa todetaan, että nyt kyseessä olevassa tapauksessa kiinniottaminen on toiminut perusteena turvallisuustarkastuksen tekemiseen. Näkemystään lääninhallitus perustelee seuraavasti: *"Oikeuskirjallisuudessa termiä "kiinniottaminen" käytetään kahdessa eri merkityksessä: suppeassa merkityksessä kiinniottamisella tarkoitetaan itsenäistä pakkokeinoa, joka sisältää lyhytaikaisen vapaudenmenetyksen. Kiinniottaminen itsenäisenä pakkokeinona sisältää esim. henkilön tosiasiallisen valtaanottamisen, hänen henkilöllisyytensä selvittämisen ja kuljettamisensa poliisiasemalle tai muuhun esitutkinnan suorittamispaikkaan. Laajemmassa merkityksessä kiinniottamisella tarkoitetaan lisäksi henkilön tosiasiallista valtaanottamista pidättämistä, vangitsemista, noutoa tai politiaoikeudellista säilöönottamista tms. vapaudenmenetyksen sisältävää viranomaisen toimenpidettä varten"*. Edelleen lääninhallituksen tapauksessa todettiin kantelunalaisesta tapahtumasta, että ajoneuvon pysäyttämisen jälkeen kantelija on ollut tiukasti poliisin kontrollin alaisena ja hänen liikkumistaan on rajoitettu. Lääninhallituksen näkemyksen mukaan kantelija on tosiasiallisesti ollut lyhyen ajan poliisimiesten kiinniottamana ja näin ollen turvallisuustarkastuksen tekeminen on ollut mahdollista, eikä asiassa ollut menetelty perustuslain 7 §:n 3 momentin vastaisesti.

En voi yhtyä lääninhallituksen lausunnossa esitettyyn näkemykseen. Poliisilta saaduista selvityksistä ei käy ilmi, että kantelijalle olisi ilmoitettu kiinniotosta tai että kiinniottoa olisi kirjattu mihinkään asiakirjaan. Korostan sitä, että henkilö joko on tai ei ole kiinniotettu. Esimerkiksi se, että hänen poistumisensa olisi estetty, jos hän tätä olisi yrittänyt, ei sinänsä ole asiaan vaikuttavaa, koska tällöin poliisilla olisi ollut uusi peruste harkita tilannetta. Poliisilain 22 §:n sanamuoto ei liioin mahdollista turvallisuustarkastuksen tekemistä valmistelevana toimenpiteenä sen varalta, että henkilö mahdollisesti myöhemmin tultaisiin ottamaan kiinni esim. turvallisuustarkastuksessa tehtyjen löydösten perusteella. Turvallisuustarkastuksen edellytyksenä on myös, että henkilön kiinniottamisesta on jo päätetty ennen toimenpiteeseen ryhtymistä. Näkemykseni mukaan säännöstä tulkittaessa on otettava huomioon, että turvallisuustarkastuksella puututaan perustuslain 7 §:ssä turvattuun perusoikeuteen, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Perusoikeuksia rajoittavan säännöksen käyttöalaa ei tule tulkinnalla laajentaa sanamuotoaan laajemmaksi, kuten nyt kantelunalaisessa tapauksessa vaikuttaa tapahtuneen.

Johtopäätökseni on, että turvallisuustarkastuksen tekemiselle ei ollut olemassa laillista perustetta. Näin ollen asiassa on menetelty perustuslain 7 §:n 3 momentin vastaisesti. Koska virkamiehen oma toimivaltuuksiensa tuntemus on laillisen viranomaistoiminnan perusedellytys ja kun puheena olevan poliisipartion toimivaltuuksien vastainen menettely oli kohdistunut yhteen keskeisimmistä perusoikeutena suojaetuista oikeushyvistämme, pidän erityisesti toimenpiteen suorittamisesta vastuussa olleiden ylikonstaapelin ja vanhemman konstaapelin menettelyä moitittavana. Katson myös Lahden poliisilaitoksen antamien toimintaohjeiden olleen kritiikille alttiita; selvitys näet antaa viitteitä siitä, että

turvallisuustarkastusten systemaattisesta suorittamisesta oli annettu jonkinlainen toimintaohje ("*Kantelijan kanssa asioinut poliisipartio ja komisario ovat toimineet niiden ohjeiden ja linjausten mukaisesti, jotka apulaispoliisipäällikkö oli linjannut em. SM:n ohjeen, poliisilain 10, 16, 22 § perusteella kyseisenä viikonloppuna noudatettavaksi*").

Olen kuitenkin edellä mainitun ohella ottanut toimenpiteen suorittamisesta vastuussa olleiden poliisimiesten menettelyn moitittavuutta ja toimenpiteitäni koskevassa päätösharkinnassani huomioon, että tapauksessa on sinänsä myös ollut voimakkaita perusteita kiinnittää huomiota poliisin työturvallisuusnäkökohtiin ja että poliisilain 22 §:n sanamuotoa voidaan pitää jossakin määrin väljänä.

3.2.2

Kotietsintä vai toimenpide vaarallisen teon ja tapahtuman estämiseksi?

Perustuslain 10 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on suojattu. Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

Kotietsinnästä säädetään pakkokeinolain 5 luvussa. Kyseisen luvun 1 §:n 1 momentin mukaan jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösakon tuomitsemiseen liittyvät seikat, saadaan rakennuksessa, huoneessa taikka suljetussa säilytyspaikassa tai suljetussa kulkuneuvossa, joka on sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta, toimittaa kotietsintä takavarikoitavan tai väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi taikka muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä.

Poliisilain 16 §:n mukaan poliisimiehellä on oikeus päällystään kuuluvan poliisimiehen määräyksestä ja kiireellisessä tapauksessa ilman määräystäkin päästä rakennukseen, muuhun kotirauhan suojaamaan paikkaan tai kulkuneuvon, jos on perusteltua syytä olettaa, että henkeä, henkilökohtaista vapautta tai terveyttä vakavasti vaarantava taikka huomattavaa omaisuus- tai ympäristövahinkoa aiheuttava teko tai tapahtuma on meneillään tai uhkaamassa. Lisäksi edellytyksenä on, että toimenpide on välttämätön vaaran estämiseksi tai räjähdysaineiden, aseiden tai muiden vaarallisten aineiden ja esineiden etsimiseksi ja haltuunottamiseksi.

Saadun selvityksen perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että poliisin toimenpide ei ole poliisin näkemyksen mukaan perustunut pakkokeinolain säännöksiin; kantelijaan ei näet sinällään ollut kohdistettu esitutkintalain 2 §:n tarkoittamaa rikosepäilyä ("syytä epäillä"). Poliisilla on ollut käytettävissään rikostiedustelutietoja, mutta nämä tiedot eivät ole selvitysten perusteella ilmeisimminkään olleet niin konkreettisia, että niiden perusteella olisi katsottu

esitutkintakynnyksen ylittyneen.

Tässä tapauksessa poliisi on perustanut ratkaisunsa käytössään olleisiin tiedustelutietoihin sekä siihen, että kantelija oli ollut poliisille entuudestaan tuttu ja että hän oli aiemmin ollut epäiltynä väkivaltarikoksista. Poliisin suorittama toimenpide on käsittänyt kantelijan ajoneuvon sisätilojen tarkastamisen sekä hänen seurassaan olleen henkilön henkilöllisyyden selvittämisen.

Asiassa tuleekin pohdittavaksi, soveltuuko poliisilain 16 § toimivaltasäännökseksi kyseisenlaisen toimenpiteen suorittamiseksi.

Poliisilain 16 §:ää koskevan hallituksen esityksen (57/1994 vp) yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan mm. seuraavaa: " 16 §:ssä tarkoitettu tilanne on kuitenkin useissa tapauksissa äkillinen hälytystilanne. Myös muun poliisitoimenpiteen yhteydessä saattaa käydä ilmi äkillisen vaaratilanteen olemassaolo. Tällöin turvaamistoimenpiteen suorittaisi poliisimies tehtävänsä mukaisesti ilman eri määräystä. Ehdotus vastaa voimassa olevaa käytäntöä, jota voidaan perustella hätävarjelua koskevilla säännöksillä. Poliisilla olisi nimenomaiseen säännökseen perustuva oikeus päästä kotirauhan suojaamalle alueelle tässä pykälässä tarkoitettun vaaran estämiseksi myös silloin, kun vaaratilanne ei välittömästi johdu kenenkään teosta tai laiminlyönnistä. Yleisenä turvallisuusviranomaisena myös poliisi voi pyrkiä estämään tai rajoittamaan vahinkoja vaaratilanteissa, jotka eivät ole edenneet niin pitkälle, että pelastustoimet välttämättä edellyttäisivät pelastushenkilöstön työvälineitä ja ammattitaitoa. Mahdollisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi alkusammutus, kaasuventtiilin sulkeminen, sähkövirran katkaiseminen tai räjähdysvaarallisten aineiden poistaminen. Edellytyksenä pykälässä tarkoitettuun toimenpiteeseen ryhtymiselle olisi lisäksi, että toimenpide on välttämätön rikoksen tai muun vaarallisen teon tai tapahtuman estämiseksi taikka vaarallisten aineiden tai esineiden löytämiseksi."

Lain esitöistä ilmenee, että poliisilain 16 § koskee vaarallisen teon tai tapahtuman estämistä. Tällaisen teon tai tapahtuman tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, että lainkohdassa mainittu vaaratilanne on meneillään tai uhkaamassa ja että kulkuneuvon sisälle pääseminen on välttämätöntä esimerkiksi aseiden etsimiseksi ja haltuun ottamiseksi. Jälkimmäinen edellytys vaikuttaisi täyttyvän siltä osin kuin poliisin tarkoituksena on ollut aseiden etsiminen. Sinänsä poliisilla ei liene selvityksen perusteella ollut konkreettista tietoa mistään olemassa olevasta aseesta.

Puheena oleva lainkohta liittyy nähdäkseni useimmissa tapauksissa nimenomaan äkillisiin hälytys- ja vaaratilanteisiin. Vaikka tilanne nyt olisikin ensitietojen valossa voinut täyttää tällaiselta, se oli ennen etsintävaihetta muuttunut sikäli, että poliisi oli pysäyttänyt kantelijan kuljettaman ajoneuvon ja kantelija oli tullut ulos autosta poliisin puhuteltavaksi. Näin ollen on vaikea mieltää, että kyseisen lainkohdan tarkoittama teko tai tapahtuma olisi enää ollut meneillään tai uhkaamassa ainakaan kantelijan taholta sillä tavoin, että sitä olisi voitu käyttää perusteena etsinnän toimittamiselle.

Korostan nimenomaisesti sitä, että kyseistä säännöstä ei ole tarkoitettu toimivaltasäännökseksi tilanteissa, joissa pakkokeinolain mukaisia edellytyksiä pakkokeinon käytölle ei ole olemassa. Säännöksellä ei voi kiertää pakkokeinolakia eikä sitä ole tarkoitettu yleiseksi toimivaltasäännökseksi yleisten valvontatoimenpiteiden suorittamiseksi; selvityksissä näet todetaan, että komisario oli antanut määräyksen jengi X:ään liittyvien ajoneuvojen ja henkilöiden tarkistuksista.

Mielestäni poliisilain 16 §:ää tulisi tulkita siten, että tilanteen tulee olla käynnissä tai uhkaamassa nimenomaan kotirauhan piiriin kuuluvassa paikassa tai kulkuneuvossa. Koska nyt puheena olevassa tapauksessa tällaista vaarallista toimintaa tai sen uhkaa ei kantelijan kuljettaman ajoneuvon sisällä ollut mielestäni ilmennyt, poliisin toimenpidettä ei ole ollut mahdollista perustella poliisilain 16 §:llä.

Kantelunalaisessa tapauksessa jääkin arvioitavaksi, olisivatko asiassa täytyneet kotietsinnän edellytykset. On huomattava, että poliisin suorittaman toimenpiteen oikeellisuuden jälkikäteinen arviointi on tehtävä toimenpiteeseen ryhtyessä tiedossa olevien seikkojen valossa.

Kotietsinnälle pakkokeinolaissa asetetut edellytykset tähtäävät siihen, että perusoikeutena suojattuun oikeushyvään, yksityiselämään, ei voida puuttua riittämättömin perustein. Mikäli kotietsinnän edellytyksenä olevia näyttökynnyksiä ei tulkita asianmukaisen tiukasti, kotirauhan perustuslaissakin turvattu suoja osittain vesittyy. Laki kuitenkin jättää kotietsinnän edellytyksiä arvioitaessa päätöksentekijälle jossain määrin harkinnanvaraa.

Näkemykseni mukaan poliisin selvityksessään mainitsemia, kantelijan aiempaan rikostaustaan perustuva oletus tämän syyllistymisestä tässä tapauksessa väkivaltarikokseen sekä se, että kantelija tapahtuma-aikana oli "ainoa mahdollinen vapaalla oleva, rikollisjärjestöjen välien selvittelyyn liittyvän mahdollisen kostoiskun tekijä", eivät ole olleet näyttöarvoltaan sellaisia, että poliisilla olisi ollut pelkästään näiden johdosta perusteita katsoa kotietsintäkynnyksen ylittyneen.

Siltä osin kuin kysymys on kantelijaa koskevista tiedustelutiedoista, totean, että tiedustelutietojen luotettavuutta arvioitaessa on tärkeää selvittää, kuinka uskottavia ja konkreetteja tiedot ovat. Jos esimerkiksi joltakin osin on kysymys niin sanotuista vihjetiedoista, on tärkeää tietää, onko kysymys vain jonkun lausumista käsityksistä vai konkreetteista havainnoista. Pelkkä väite siitä, että joku on mukana jossain rikollisessa toiminnassa, ei mielestäni ole riittävä. Sen sijaan tieto siitä, että asianomaisen on nähty osallistuvan rikoksen valmisteluun tai tekevän joitakin toimia, joista voidaan päätellä olevan syytä epäillä rikosta, on tiedustelutietonakin hyväksyttävä poliisin tekemien johtopäätösten pohjaksi. Joka tapauksessa poliisin on voitava itsenäisesti arvioida saamansa tiedon luotettavuutta. Huomioon voidaan ottaa esim. tiedon sisältö, sen yhteensopivuus muun poliisilla olevan tiedon kanssa ja seikat, jotka tukevat tietolähteen uskottavuutta. Viime kädessä kysymys on kussakin yksittäistapauksessa

tehtävästä kokonaisarvioinnista.

Poliisin käytössä selvityksen mukaan olleiden (tiedustelu)tietojen luotettavuutta sinänsä ei ole ilmennyt aihetta epäillä, mutta tiedot eivät mielestäni täytä tietojen uskottavuudelle ja yksityiskohtaisuudelle edellä esittämiäni ehtoja. Poliisilla olisikin näkemykseni mukaan tässä tapauksessa tullut olla toimenpiteensä perusteeksi painavimmat syyt epäillä kantelijan syylistymistä väkivaltarikokseen kuin nyt saatujen selvitysten perusteella vaikuttaa olleen. Totean erityisesti, että aikaisempaa rikollisuutta ei tulisi esitutkintalain 7 §:stä ilmenevän syyttömyysolettaman vastaisesti pitää sellaisenaan perusteena epäillä henkilön uudelleen syyllistyvän rikokseen, vaan epäilylle on aina oltava myös riittävät tapauskohtaiset syyt. On myös huomattava, että poliisi ei voi suorittaa kotietsintää sen varmistamiseksi, onko toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä ylipäätään syytä epäillä rikoksesta.

Vaikka itse olenkin arvioinnissani päätenyt siihen, että poliisilla ei olisi ollut esittämillään seikoilla riittäviä perusteita toimittaa puheena olevaa ajoneuvoon kohdistuvaa tarkastusta, totean kuitenkin tilanteen olevan jossakin määrin tulkinnanvarainen. Lisäksi selvityksistä välittyy, että kantelija olisi antanut suostumuksensa tai vähintäänkin suhtautunut myötämielisesti poliisin suorittamiin toimenpiteisiin ("*Kantelija sanoj, ettei hänellä ole mitään asiaa vastaan, mutta haluaa tietää kenen määräyksestä näin toimitaan*"). Tältä osin totean, että suostumukseen pakkokeinon oikeuttamisperusteena on suhtauduttava hyvin varauksellisesti. Poliisin kanssa asioiva kansalainen voi helposti kokea poliisimiehen kysymykset kehotukseksi tai käskyksi, josta ei ole juuri mahdollisuutta kieltäytyä. Poliisimiehen ei mielestäni tulisikaan itse ottaa esille mahdollisuutta pakkokeinon käyttämiseen kohteen suostumuksella, vaan hänen tulisi tyytyä arvioimaan, ovatko lain säätämät edellytykset pakkokeinojen käytölle täytyneet vai eivät, jos pakkokeinojen käyttöä harkitaan.

Sinänsä kantelijan seurassa olleen henkilön henkilöllisyyden selvittämiseksi on ollut olemassa poliisilain 10 §:stä ilmenevät perusteet; kysymys on ollut konkreettisesta virkatehtävästä, jossa näitä tietoja oli tiedusteltu. Edellä esittämäni kritiikki kyseisen virkatehtävän oikeudellisista perusteista ei näkemykseni mukaan kyseenalaista poliisin toimivaltaa henkilöllisyyden selvittämistä koskevassa asiassa.

4

TOIMENPITEET

Katson Lahden kihlakunnan poliisilaitoksen menetelleen asiassa lainvastaisesti kohdasta 3.2.1 ilmenevällä tavalla suorittamalla kantelijalle turvallisuustarkastuksen ilman laista ilmenevää perustetta. Katson myös asiassa menetellyn lainvastaisesti kohdasta 3.2.2 ilmenevällä tavalla, kun kantelijan autoon on kohdistettu tarkastus, jolle ei ole ollut laista ilmenevää perustetta.

Asian kokonaisarvioinnissa olen edellä mainituilta osin päätenyt siihen, että eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan huomautuksen kantelijaan kohdistuvan toimenpiteen määränneelle komisariolle

sekä toimenpiteen suorittamisesta vastuussa olleille ylikonstaapelille sekä vanhemmalle konstaapelille. Samalla kiinnitän Lahden kihlakunnan poliisilaitoksen huomiota tapahtuneeseen sekä poliisilain säännösten tulkinnasta esittämiini näkökohtiin.

Tässä tarkoituksessa lähetän mainituille poliisimiehille sekä Lahden kihlakunnan poliisipäällikölle jäljennökset tästä päätöksestäni.

Lähetän myös jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi asiassa lausunnon antaneelle Etelä-Suomen lääninhallitukselle.